

Kárpátaljai magyar pedagógusok nyelvjárási attitűdjének alakulása két felmérés eredményei alapján (2008–2018)*

DUDICS LAKATOS KATALIN

1. A nem köznyelvi változatok kérdésének kiemelt szerepet kell betölteniük az anyanyelvoktatás folyamatában. Számtalan elméleti és empirikus kutatáson alapuló tanulmány bizonyítja, hogy a legtöbb magyar anyanyelvi beszélő valamely regionális változatát beszéli anyanyelvének (ha nincs is tudatában ennek), s az iskolában tanulják a standard szóbeli és írott normáit. Ennek ellenére a nyelvjárással, a határon túli magyar nyelvváltozatokkal kapcsolatban napjainkban sem alakult ki egységes vélemény, szemlélet a magyar mint anyanyelv oktatása kapcsán sem Magyarországon, sem kisebbségi körülmények között. Az is bizonyosodott, hogy az iskolai értékelésnél is hátrányos megítélésben részesülnek azok, akik nem a magyar standard normái szerint produkálnak tanórán (JÁNK 2019: 31–46). Az adatok szerint nincs ez másként Kárpátalján sem. Hosszú évtizedeken keresztül tanultak anyanyelvükről a kárpátaljai magyar iskolákban (s a felsőoktatásban is) úgy a fiatalok, hogy sem a tantervekben, sem a tankönyvekben nem volt említés arról, hogy a politikai, társadalmi körülmények alakulása miatt természetes, hogy másképp beszéljük a magyar nyelvet, mint a magyarországiak, erdélyiek, felvidékiek stb. Egyedüli normaként a magyar standard (irodalmi nyelv) volt a cél: a nyelvjárássokról, idegen szavakról, kétnyelvűségről egyértelműen nyelvművelő szemlélettel szóltak az oktatási anyagok s legtöbb esetben a pedagógusok is.

Éppen ezért jelentett óriási előrelépést az a 2005-ös anyanyelvoktatási reform Kárpátalján, mely a hozzáadó szemléletet szem előtt tartva állította össze a magyar iskolák 5–12. osztályai számára a tananyagtartalmat. Az ehhez kapcsolódó tanterv bevezetőjében a szerzők egyik célként a kommunikációs kompetencia megfelelő szintjének elérését nevezték meg (KÓTYUK és mtsai 2005: 5). Sem a grammatika oktatásánál (5–9. osztályok), sem a középiskolai osztályok esetében (funkcionális stilisztika, retorika) nem kerültek meg a kárpátaljai magyar nyelvhasználat jellemzőit, felhívták rá a tanulók (s a pedagógusok) figyelmét. A

* A tanulmány a Domus Szülőföldi Ösztöndíj támogatásával készült.

tantervhez készült tankönyvek is ebben a szellemben íródtak (BEREGSZÁSZI 2014a, 2014b: 31–46).

Miután azonban a politikai hatalomváltás nyomán 2010-ben az ukrainai oktatási rendszer ismét megváltozott, új tantervek s hozzájuk új tankönyvek készültek. Ezek, bár elméletben megtartották az additív szemléletet, gyakorlatilag fokozatosan más irányba vitték el a kárpátaljai anyanyelvoktatás vonalát (BEREGSZÁSZI 2016: 209–218). Az elmúlt 15, sőt (a hivatalos tanterv megjelenése előtti tanulmányokat, előadásokat is figyelembe véve) 20 év esetleges pozitív irányú változásait, eredményeit figyelmen kívül hagyva 2018-ra ismét előíró, felcserélő szemléletű, a nem köznyelvi változatokat erősen s egyértelműen stigmatizáló szemlélet fedezhető fel ezekben az oktatási anyagokban (BEREGSZÁSZI–DUDICS LAKATOS 2019: 150–164).

2. A kárpátaljai magyar anyanyelvoktatásban kiemelt szerepe van a pedagógusoknak. Egyáltalán nem mindegy, hogy milyen véleményt közvetít az a tanító, tanár, aki nap mint nap mintául szolgál, megjegyzéseivel, nyelvhasználatra vonatkozó megnyilatkozásaival alakítja a fiatalok nyelvi tudatát, értékítéletét (MATTHEIER 1980: 130, KISS 1996: 144, SÁNDOR 1998: 351–352, KOŽÍK 2004: 94, LAKATOS 2007: 156, 2009: 423–430, DANCZI 2011, BEREGSZÁSZI 2012, DUDICS 2014: 69–75, PARAPATICS 2016: 509–517). S csak a pedagóguson múlik, hogyan használja, használja-e a tankönyvet, segédanyagokat, mennyire követi nyomon a kárpátaljai nyelvészeti, tantárgy-pedagógiai kutatások eredményeit, s milyen mértékben hatnak rá azok a tényezők, amelyek alakíthatják szakmai felkészültségét, a nyelvhasználattal kapcsolatos véleményét. Illetve mennyire következetes viszonyulást közvetít a pedagógus a nyelv- és oktatáspolitikára,¹ az anyanyelvoktatási szemlélet esetleges ingadozásai ellenére. S itt nem csupán a magyar szakos tanárookra, alsó tagozatos tanítókra gondolhatunk. Hiszen a „magyar nyelv ügyét” mindenki sajátjának érzi (LAKATOS 2007: 156–163, 2009: 423–430, KONTRA 2019), viszont nem mindenki tudományosan megalapozott ismeretek alapján nyilatkozik akár saját nyelvhasználatáról, akár mások beszédéről, s nem könnyű levetkőzni azokat az előítéleteket, melyek hosszú idő alatt rögzültek a magyar anyanyelvű emberek többségében.

3. 2007–2008 között a kárpátaljai magyar iskolák különböző szakos pedagógusai körében végeztem kérdőíves felmérést. Összesen 150 kollégát kérdeztem meg a különböző nyelvváltozatokhoz, különösen a nyelvjárásokhoz való viszonyukról. A kérdőívet ahhoz a felméréshez igazítottam, amellyel ebben az időben 15-17 éves magyar iskolásokat is kérdeztem ugyanezekről (LAKATOS 2010). A tanárok nagyobb része a Beregszászban rendszeresen megrendezett

¹ Az ukrainai nyelv- és oktatáspolitikai aktuális történéseiről rendszeres, objektív tájékoztatást kaphatunk a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont honlapján megjelent írásokból. Lásd: <http://hodinkaintezet.uz.ua/>.

Nyári Kölcsey Pedagógusakadémia keretein belül vállalta a válaszadást, a többieket személyesen, ismerősökön keresztül kértem meg a részvételre. Az eredményeket a 2010-ben elkészült disszertáciomban részletesen elemeztem, illetve több tanulmányban közöltem (LAKATOS 2007: 156–163, 2009: 423–430, 2014: 69–75, DUDICS LAKATOS 2017: 47–57). Ezekből kiderült, hogy a megkérdezett pedagógusok — saját bevallásuk szerint — leginkább a magyar köznyelvet használták mind munkahelyükön, mind azon kívül. Bebizonyosodott, hogy érzékelték a kárpátaljai és a magyarországi magyar nyelvváltozatok közötti különbségeket: elsősorban a kontaktusjelenségek előfordulásában és a nyelvjárásiabb nyelvhasználatban látták az eltérést. Ennek ellenére határozottan szebbnek mondták saját területük beszédét.

Többségük meghatározta a nyelvjárások fogalmát: leginkább a hagyomány, az identitás kifejezőjeként tekintettek ezekre a változatokra. Bár elismerték, hogy környezetükben használják a nyelvjárásokat, ők egyfajta távolságtartó attitűdről vallottak. Ennek valószínűleg a nyelvjárásokkal, nyelvjárási beszélőkkel kapcsolatos előítéletek az okai. Bár adatközlőim nyíltan elzárkóztak a nyelvjárási beszélőkkel kapcsolatos negatív sztereotípiáktól, mégsem tudták kivonni magukat teljesen a hatásuk alól. Erre utalnak a T/3. személyű megfogalmazások a nyelvjárási beszélők kapcsán: magukat nem sorolták közéjük.

Mindenképp biztató volt, hogy a távolságtartás ellenére rejtett presztízsrre következtethettünk az adatokból: adatközlőim úgy nyilatkoztak, hogy fontosnak tartják a nyelvjárások megőrzését, sajnálnák, ha eltűnnének. Egyre több válaszban volt felfedezhető a hozzáadó szemlélet hatása: toleránsan, a kiegyenlítő-funkcióelkülönítő attitűdöt (vö. KISS 1998: 315–317) sugallva hívták fel tanítványaik figyelmét a nem köznyelvi jelenségekre. S nem meglepő módon főleg olyanok szemléletében volt ez felfedezhető, akik részt vettek a magyar szakos továbbképzéseken, tájékozottabbak voltak nyelvészeti kérdésekben. A nem magyar szakos pedagógusok esetében ez kevésbé mutatkozott meg. Néhány idézet erről:

Magyar szakosok: „A nyilvános beszédben igyekezzen a köznyelvi formát használni, egyébként nem hibás, szégyellnivaló dolog.” „A nyelvjárás fontos kincsünk, nem elítélendő, nem szégyen, de kell ismernünk a köznyelvet. Odahaza nyugodtan beszélhet nyelvjárásban, a közéletben tudni kell így megnyilatkozni”.

Nem magyar szakosok: „ezáltal a helyes magyar beszéd elfajult lesz, nem lesz »tisztta«”, „nem szép, nem kulturált”, „sérti a fülemet”, „rögtön látni azon, honnan jött”, „úgy tartom helyesnek, ha az iskolában szépen, magyarul beszélünk”, „beszéljünk csak szépen, tisztán magyarul”.

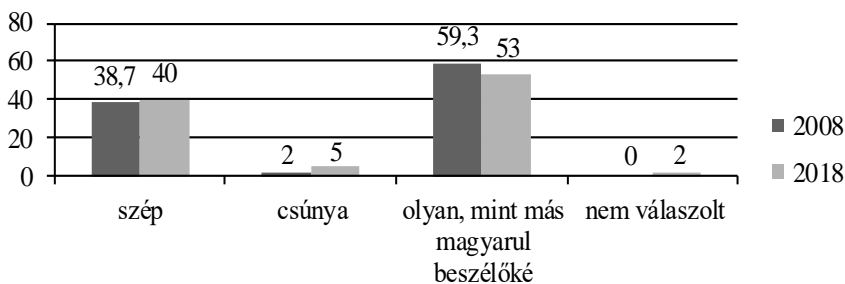
A kérdőíves kutatás óta eltelt 10 évben folyamatos volt az anyanyelvi nevelés szemléletváltásának népszerűsítése: továbbképzések, ismeretterjesztő előadások, írások formájában a kutatási eredmények nem csak a pedagógusokhoz juthattak

el. Nagy szerepe van a pedagógusképzésnek is, hiszen számos felmérés bizonyítja, hogy jóval racionálisabban nyilatkoznak a nyelvekről, nyelvváltozatokról azok a diákok, akik már részesültek szociolingvisztikai, dialektológiai képzésben (T. KÁROLYI 2002:135–144, PRESINSZKY 2009: 241–248, SÁNDOR 2009: 231–239).

2018 januárjában felmerült egy megismételt gyűjtés terve, amiből kiderülhet, hogy felfedezhető-e változás a kárpátaljai magyar pedagógusok nyelvi attitűdjei terén. Határozottabb-e, reálisabb-e és következetesebb-e véleményük a hozzáadott anyanyelvoktatási szemlélet hivatalossá válása óta? Tovább haladt-e az a folyamat, amelynek pozitív előjelei már a 2008-as felmérés során megfigyelhetőek voltak?

Az internet, a közösségi oldalak, az okos eszközök terjedését figyelembe véve a korábbi kérdőívnek elkészítettem az online változatát a Google szerkesztő segítségével. Ismerős kollégáknak küldtem el, s kértem meg őket is, hogy legalább egy-két embernek továbbítsák. Néhányan nyomtatott változatban töltötték ki. Összesen 100, különböző szakos tanár válaszolt a nyitott és zárt kérdésekre. Ezeket abba a korábbi SPSS adatbázisba rögzítettük, amely a 2010-es vizsgálat eredményeit tartalmazta, azzal a szándékkal, hogy így az esetleges változások egyértelműen láthatóvá váljanak. A következőkben ezekből ismertetek néhány előzetes eredményt. A nyitott kérdésekre kapott válaszok közül csak a 2018-as adatokat közlöm, a korábbiakra csupán ezekkel összevetve utalok, mivel azok részletes ismertetése, elemzése hozzáférhető (LAKATOS 2010: 143–168).

4. A korábbi felmérésből az derült ki, hogy a kárpátaljai magyar pedagógusok pozitívan viszonyulnak lakóhelyük nyelvhasználatához, bár a többség nem mondta szebbnek, mint más magyar települések beszédét. Az alábbi diagramon (1. ábra) látható, hogy az adatközlők a közömbösebb attitűdre utaló *olyan, mint más magyarul beszélőké* válasz helyett határozottabban ítélték vagy szépnek, vagy egyértelműen csúnyának településük nyelvhasználatát.

1. ábra. Saját települése magyar beszéde szép, csúnya vagy olyan, mint más magyarul beszélőké? (%)
N=250, $\chi^2=5,138$, $df=3$, $p=0,162$

Ha elolvassuk a számok kiegészítéseként adott magyarázatokat, megtudjuk azt is, miért szép vagy éppen csúnya az adott nyelvváltozat a 2018-ban megkérdezett tanárok szerint.

Szép, mert: „Mivel itt sajátítottam el a nyelvet, számomra természetes és szép ez a nyelvhasználat.” „Szerintem azért szép, mert a mi falunkban nem beszélnek tájszólással.” „Többnyire tisztán és helyesen beszélnek itt a magyar nemzetiségű emberek.” „Nem jellemző rá a tájszólás.” „Régebben érdekes tájszólással beszéltek, például szíp, kík stb., de ma már nem nagyon jellemző, csak az idősebb korosztályra.”

Csúnya, mert: „Rengeteg a hibásan beszélő ember.” „Erős szláv akcentus, tükörfordításban használt szavak, szófordulatok.” „Több az ukrán lakos.” „Erősen nyelvjárási színezetű.”

A válaszokból kiderül, hogy szép az, ahol nem beszélnek tájszólással, csúnya az, ahol kölcsönszavakat használnak, vagy nyelvjárási színezetű a beszéd.

Az 1. ábrán látható, hogy azok vannak legtöbben, akik nem nevezték egyértelműen sem csúnyának, sem szépnek településük nyelvhasználatát. Ők így indokolták véleményüket.

Olyan, mint más magyarul beszélőké, mert: „Még tisztán magyar, nem sokban keveredett az ukránnal.” „»Embere válogatja« — mondhatnám, aki képzett, olvasott ember, az választékosan beszél, aki egyszerű polgár, az a megszokott köznyelven beszél.” „Településünkön az emberek többsége rendesen beszél a magyar nyelvet, nem pedig tájszólással.” „A családok szociális helyzetétől függ, hogy ki milyen választékosan vagy szépen beszél magyarul — csak úgy, mint más településeken.”

Az ábrán látható arányokat és az indoklásokat összevetve arra következtethetünk, hogy a válaszadó pedagógusok igyekeznek érzelemmentesen nyilatkozni lakóhelyük nyelvhasználatáról: nem akarják szépnek sem, csúnyának sem nevezni másokéhoz viszonyítva. Viszont a nem köznyelvi, a kontaktusjelenségekkel tarkított változatokhoz kapcsolódó előítéleteiket nem tudják leplezni. Bár a szándék felfedezhető. Az egyik adatközlő válaszából ez egyértelműen ki is derül: „Nem szép, mert sok a tájszólás nálunk, viszont nem is csúnya, mert minden nyelvjárás a maga nemében szép. Viszont az utóbbi évtizedekben a továbbtanulás arányával nő a szebben beszélők száma is”.

Mivel a szép beszédet a magyar standarddal azonosítják, saját településük magyar beszédéről pedig nem nyilatkoztak egyértelműen, felmerül, hogy a megkérdezett csoport nyelvi, nyelvjárási attitűdje továbbra is bizonytalan.

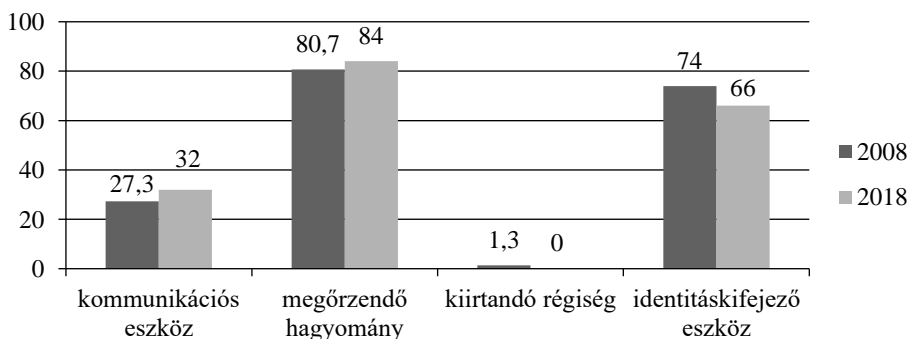
Amikor azt kérdeztem, hogy mit nevezünk nyelvjárásnak, a 10 évvel korábbihoz hasonló meghatározások érkeztek (2008-ban a megkérdezettek 75,3%-a írt valamilyen választ, 2018-ban 85%-uk; $\chi^2=3,403$, $df=1$, $p=0,065$): volt, amely a területiséget, illetve a változatjellegét emelte ki, többen hagyományként, s voltak, akik negatív megközelítésből definiálták a fogalmat:

„A köznyelvtől hangtanilag, alaktanilag, esetleg mondattanilag eltérő nyelvhasználat, amely az adott tájegység jellemzője.” „A nyelvjárás olyan nyelvváltozat, ami meghatározott földrajzi területhez kötődik, és hangtani, alaktani vagy szókészletteni szempontból eltér a köznyelvtől.”

„Egyes vidékek megszokott, régről örökölt beszédkészsége, ami utódról, utódra száll.” „Hagyományok továbbadása.”

„Egy adott területre jellemző kissé a helyes magyar kifejezéstől eltérő beszédstílus, amely sokszor a hovatarozás jele. Tájszólás alapján akár személyek lakhelyét is beazonosíthatjuk.” „Nyelvjárás–nyelvváltozat, ugyanabból a nyelvből alakul ki, de használata során eltérést mutat attól a nyelvtől, amelyből ered.” „Egy elszigetelt vidék lakosságának nyelve.” „Embercsoportok jellegzetes beszédét ... adi, hozzi.” „Egyes falvak, faluk, saját szavaikkal mássá teszik a falujukat, nem csúnya, de mégis felismerhető, hogy az már tájszólás, mert eltér a saját magyar nyelvtől.” „A szavak furcsa kiejtését, ami egy népcsoportra jellemző.” „Mikor egy adott szót, kifejezést különbözőek ejtenek ki, nem a megfelelő betűket használva.”

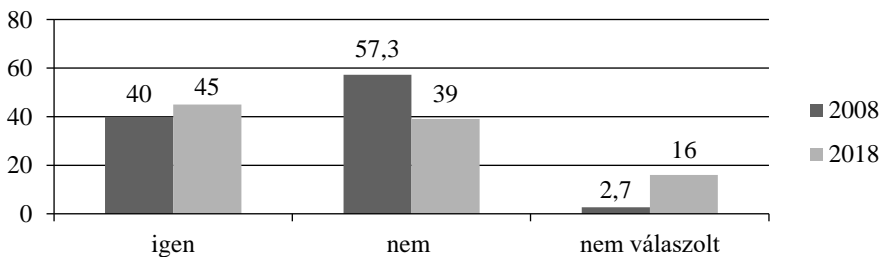
Azt is megkérdeztem a pedagógusoktól, hogy mit jelent a számukra a nyelvjárás beszéd. A négy lehetőség közül többet is választhattak. A 2. ábrán a két felmérés során kapott eredmények megoszlása látható.

2. ábra. Mit jelent az ön számára a nyelvjárás beszéd? (%)
N=250

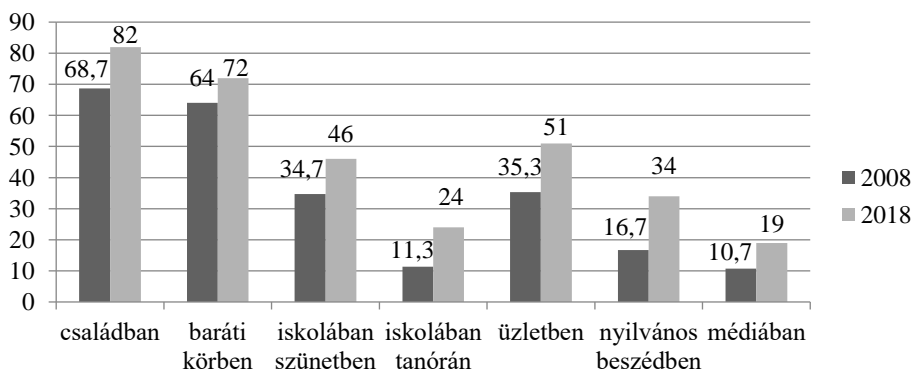
Látható, hogy nőtt azoknak az aránya, akik a nyelvjárások kommunikációs funkcióját emelik ki, s a 2018-as megkérdezettek között senki nincs, aki kiirtandó régiségnek nevezné. Ezek az aránybeli elmozdulások megfigyelhetők a következő kérdésre érkezett válaszok kapcsán is: nagyobb arányban mondták azt a pedagógusok, hogy beszélnek nyelvjárásban, mint 10 évvel ezelőtt (lásd a 3. ábrán). Viszont még így is kevesebb mint 50%-uk vallotta azt, hogy beszél a nyelvjárások valamelyikét.

A korábbi kérdések kapcsán is mutatkozó bizonytalanságra utal viszont a nem válaszolók 16%-os aránya a korábbi 2,7%-hoz képest.

3. ábra. Ön beszél valamilyen nyelvjárást? (%)
N=250, $\chi^2=17,724$, $df=2$, $p<0,000$

A bizonytalanság ellenére látványosan nagyobb arányban jelölték az „egyáltalán nem zavar” választ, amikor azt kérdeztem adatközlőimtől, hogy mennyire zavarja őket a nyelvjárási beszéd a különböző beszédsszintereken.

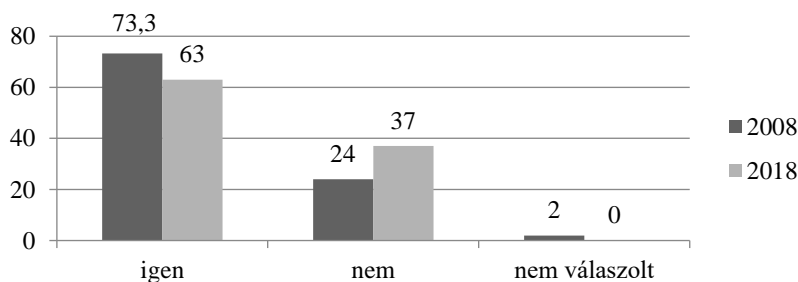

4. ábra. A nyelvjárási beszéd egyáltalán nem zavarja az alábbi szintereken (%)
N=250

A 10 évvel ezelőttihez viszonyítva jelentős, pozitív irányú változás figyelhető meg a válaszok alakulása alapján: a pedagógusok jóval elfogadóbbak a nem standard nyelvváltozatot beszélőkkel. Az 5. ábrán látható, hogy ezzel arányosan csökkent a tanítványaik beszédét javítók aránya is.

Arra is megkértem a válaszadókat, hogy röviden meséljék el, milyen körülmények között, hogyan történt a javítás. Az indoklások között (a korábbiakhoz képest) nagy arányban olvashatunk olyan esetekről, amikor a pedagógus előítéletektől mentesen, tényszerűen közölte tanítványaival a két norma (köznyelv és nyelvjárást) közötti különbségeket, s felhívta a figyelmüket funkcióik megosztására: „Általában a köznyelvben elfogadott normára hivatkoztam, mivel az ún. suksükölésre és a nákolásra hívtam/hívom fel néha egy-egy diák figyelmét. Természetesen kiemelve, hogy ahogyan ő használja, az nem helytelen, csak nem felel meg a köznyelvi normának.” „Tanórán beszélt nyelvjárástban. Elmondtam a

diákoknak, hogy a nyelvjárás is helyes, de meg kell tanulunk, hogy hol, milyen környezetben használhatjuk, és hol illendő a köznyelv használata.”

5. ábra. Előfordult, hogy kijavította tanítványát nyelvjárási beszéde miatt? (%)
N=250, $\chi^2=6,009$, $df=2$, $p<0,05$

Olyat is olvashattunk, ami negatív sztereotípiákon alapul, szakmailag megalapozatlan indoklásokat tartalmaz: „Az indok az, hogy a tanórán szépen, kifejezőn beszélünk magyarul.” „Azzal indokoltam, hogy meg kell tanulni helyesen használni a magyar nyelvet, és szépen irodalmi nyelven kell beszélni.” „Egy tanárnak kötelessége a szép magyar nyelv tanítása!” „Tudni kell alkalmazni és használni helyesen az anyanyelvünket az iskolában, esetleg felhívom a figyelmét, hogy a szakirodalomban ilyen szóhasználat nincsen.”

Ha beleolvastunk azokba a meghatározásokba, amelyeket a válaszadó pedagógusok a nyelvjárások kapcsán megfogalmaztak, a fentebb idézett esetek igencsak ellentmondanak az ott kiemelt tényezőknek. Annál a kérdésnél egyik adatközlő sem írta, hogy a nyelvjárás (tájnyelv, tájszólás) *nem szép beszéd vagy helytelen beszéd*.

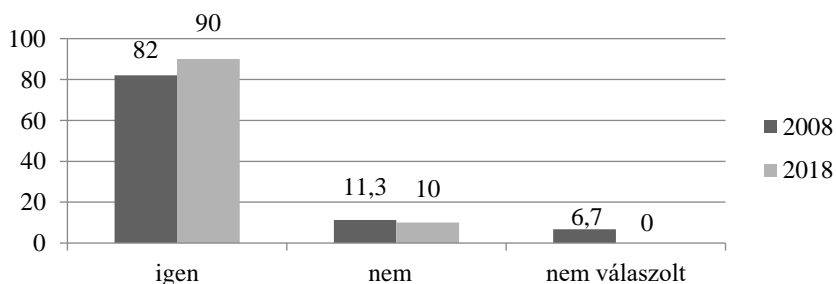
Olyan válasz is érkezett a fenti kérdésre, mely jóindulatú ugyan, de mégis bizonyos sztereotípiát sugall: nyelvjárásban az idősek beszélnek. „Meg kell tanítanunk a gyerekeknek, hogy használják a köznyelvi változatot. Azonban azt egyáltalán nem szabad megtiltanunk, hogy nyelvjárásban beszéljenek. Pl.: otthon a gyerek nyugodtan beszélhet nyelvjárásban a nagymamájukkal.”

2018-ban többen sajnálnák, ha kivészének a nyelvjárások, mint 2008-ban, viszont a kifejtett válaszokat megnézve ugyanaz állapítható meg, mint a korábbi kérdések esetében: pozitív irányú változás, bár bizonytalan, ingadozó, időnként ellentmondásos nyelvjárási attitűd jellemzi 2018-ban a kárpátaljai magyar pedagógusokat.

Azok közül, akik sajnálnák a nyelvjárásokat, legtöbben hagyatékként, esetleg identitásjelző funkcióját kiemelve említik. Ez igazodik a 2. ábrán ismertetett adatokhoz.

Sajnálná, mert: „az is őseink hagyatéka”, „ez hagyomány, amit ismerni, ápolni kell”, „A nyelvjárás egy nyelv ékessége, öröksége és kincse. Soha nem szabadna

eltűnnie. Ezek miatt is lettünk azokká, akik jelenleg vagyunk.” „Élő nyelvi műzeumok, olyan kincsek, mint a régiségek.” „Őrizzük meg a régi mivoltában.” „A nyelvjárás szép, csak nem minden esetben. Szerintem egy adott hely, falu, város nyelvváltozata hozzátartozik az ott élők életéhez, ez az, ami összeköti a helybéli embereket.” „A nyelvjárásokat nagyon értékesnek tartom, elsősorban egy-egy közösség gondolkodásmódjának, nyelvi kifejezőeszközeinek megismerése és identitástudatának megőrzése szempontjából.” „A nyelvjárásokhoz nagyon sok minden köthető. Ha valaki megszólal nyelvjárásban, megmutatja akár az illető hovatarozását, hagyományát.”

6. ábra. Sajnálná, ha kivesznének a nyelvjárások? (%)
 $N=250$, $\chi^2=7,216$, $df=2$, $p<0,05$

Nem sajnálná, mert: „Nem érinti a környezetemet.” „Az egységes nyelv lenne az igazi.” „Nekem nem igazán tetszenek a nyelvjárások, mert szerintem úgy helytelenül tanítják meg magyarul beszélni a következő nemzedéket.”

5. A 2010 után 2018-ban megismételt vizsgálat részeredményei alapján megállapíthatjuk, hogy az eltelt 10 évben pozitív irányban változott a kárpátaljai magyar pedagógusok nyelvjárásokról alkotott/bevallott véleménye. A nyelvhasználatra, nyelvváltozatokra vonatkozó kérdőív kitöltése révén nagyobb arányban érkeztek olyan válaszok, melyek a hivatalos tanterv által közvetített hozzáadó szemléletre utalnak, mint 2008-ban. Ennek ellenére a pozitívabb statisztikai adatok kiegészítéseként kapott kifejtett válaszokban érződik még a korábbi szemlélet nyoma: a válaszadók nagy részének nyelvi, nyelvjárási tudata még korántsem nevezhető határozottnak, magabiztosnak. Számos olyan sztereotípiát tűnik fel a látszólag jóindulatú, de inkább elnéző írásokban, melyek levetkőzéséhez hosszabb időnek kell eltelnie. Viszont egyértelmű, hogy az anyanyelvoktatási reformnak van hatása, méghozzá pozitív hatása. A még inkább megmutatkozó eredményességhez ezen az úton kell tovább haladnia a kárpátaljai magyar oktatásnak. Mert a magyar oktatási hálózatot fenyegető ukrainai törvények mellett különösen fontos, hogy a helyi magyar nyelvváltozatot beszélő fiatalokat anyanyelvváltozatuk használata miatt ne érje negatív megkülönböztetés azok részéről, akikről a magabiztos nyelvi öntudat, a kommunikatív kompetencia megfelelő

szintjének kialakítását kell várunk. Ezért fontos, hogy a pedagógusok a változó anyanyelvi tantervek, a következtelen, kevésbé helyi igényeknek megfelelő tankönyvek mellett vagy ezek ellenére határozott és objektív attitűdöt közvetítsenek tanítványaiknak. Mert nagyon megalapozatlan az a feltételezés, amelyet egyik adatközlőm a következőképpen fogalmazott meg: „Nem hiszem, hogy túl nagy problémát jelentene, ha eltűnnének a nyelvjárások, szerintem jobb lenne, ha mindenki köznyelven beszélne.” Ugyanis ha Kárpátalján eltűnnének a helyi nyelvjárások, az (nagy valószínűséggel) nem nyelvváltozat-cserét, hanem nyelvcsere-t jelentene.

Irodalom

- BEREGSZÁSZI ANIKÓ 2012. *A lehetetlent lehetni. Tantárgy-pedagógiai útmutató és feladatgyűjtemény az anyanyelv oktatásához a kárpátaljai magyar iskolák 5–9. osztályában.* Budapest, Tinta Könyvkiadó.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ 2014a. Új témák, változó szemlélet. Az anyanyelvi nevelés új iránya a kárpátaljai magyar középiskolákban. *Anyanyelv-pedagógia 1.* <http://www.anyanyelvpedagogia.hu/cikkek.php?id=504> (2020. január 04.)
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ 2014b. Új tendenciák a kárpátaljai magyar anyanyelvi nevelésben a tantervek, a tankönyvek és a tankönyvírás tapasztalatainak tükrében. In: VANČO ILDIKÓ–KOZMÁCS ISTVÁN szerk., *A kisebbségi magyar nyelvtanítás kihívásai a 21. század elején.* Nyitra, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-Európai Tanulmányok Kara Magyar Nyelv és Irodalomtudományi Intézet. 31–46.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ 2016. Defficles nugae. Terhes semmiségek a középiskolai magyar nyelv tantervben. In: HIREŠ-LÁSZLÓ KORNÉLIA szerk., *Nyelvhasználat, kétnyelvűség.* Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból 2. Ungvár, Atdor-Shark. 209–218.
- BEREGSZÁSZI ANIKÓ–DUDICS LAKATOS KATALIN 2019. Utak és tévutak az anyanyelvi nevelésben a kárpátaljai magyar középiskolákban. In: CSERNICSKÓ ISTVÁN–MÁRKU ANITA szerk., *A nyelvészet műhelyeiből.* Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból 5. Ungvár, Atdor-Shark. 150–164.
- DANCI ANNAMÁRIA 2011. Nyelvjárási háttérrel az iskolában. *Anyanyelv-pedagógia 4.* <http://www.anyanyelvpedagogia.hu/cikkek.php?id=315> (2020. január 04.)
- DUDICS KATALIN 2014. „A tanár belátására, lelkiismeretére van bízva”: Pedagógusok a nyelvjárásokról. In: BEREGSZÁSZI ANIKÓ–HIREŠ-LÁSZLÓ KORNÉLIA szerk., *Meszelt falakon túl: Születésnap kiadvány Kótyuk István tiszteletére.* Beregszász, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. 69–75. http://kmf.uz.ua/hun114/images/konyvek/Kotyuk_meszelt_falak.pdf (2020. január 04.)
- DUDICS LAKATOS KATALIN 2017. Nyelvek, nyelvváltozatok — kárpátaljai magyar pedagógusok. In: HAJBA RENÁTA–TÓTH PÉTER szerk., *A véges végtelen: Tanulmányok Vörös Ferenc 60. születésnapjára.* Szombathely, Savaria University Press. 47–57.

- JÁNK ISTVÁN 2019. Lingvicizmus a Kárpát-medence négy országának gyakorló és leendő magyartanárainál. *Magyar Nyelvőr* 143: 31–45.
- T. KÁROLYI MARGIT 2002. A nyelvi tudatosság és attitűd vizsgálata a beregszászi főiskola hallgatóinak különböző csoportjaiban. In: P. LAKATOS ILONA szerk., *Mutatványok a hármasszoros határ menti nyelvhasználat kutatásából*. Nyíregyháza, Bessenyei Kiadó. 135–144.
- KISS JENŐ 1996. Nyelvi attitűd és a másodlagos nyelvi szocializáció: vizsgálatok nyelvjárási környezetben. *Magyar Nyelv* 92: 138–151.
- KISS JENŐ 1998. A nyelvjárásokhoz és a köznyelvhez való viszonyulás: attitűdváltozások a magyar nyelvű közösségekben. In: ZOLTÁN ANDRÁS szerk., *Nyelv, stílus, irodalom. Köszöntő könyv Péter Mihály 70. születésnapjára*. Budapest, ELTE BTK Keleti szláv és Balti Filológiai Tanszéke. 315–317.
- KONTRA MIKLÓS 2019. *Felelős nyelvészet*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- KÓTYUK ISTVÁN és mtsai 2005. *Magyar nyelv 5–12. osztály. Tanterv a magyar tannyelvű iskolák számára*. Csernyivci, Bukrek.
- KOŽÍK DIANA 2004. A nyelvjárásokkal kapcsolatos attitűdvizsgálatok a szlovákiai magyar pedagógusok néhány csoportjában. In: LANSTYÁK ISTVÁN–MENYHÁRT JÓZSEF szerk., *Tanulmányok a kétnyelvűségről 2*. Pozsony, Kalligram. 93–124.
- LAKATOS KATALIN 2007. Kárpátaljai magyar iskolások és pedagógusok nyelvjárási attitűdjéről. In: GUTMANN MIKLÓS–MOLNÁR ZOLTÁN szerk., *V. Dialektológiai Szimpozion*. Szombathely, Berzsenyi Dániel Főiskola BTK Magyar Nyelvészeti Tanszék. 156–163.
- LAKATOS KATALIN 2009. Kárpátaljai pedagógusok és a nyelvjárások. Egy fölmérés tanulásaiból. In: BORBÉLY ANNA–VANČONÉ KREMMER ILDIKÓ–HATTYÁR HELGA szerk., *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra, MTA Nyelvtudományi Intézet–Gramma Nyelvi Iroda–Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar. 423–430.
- LAKATOS KATALIN 2010. *Kárpátaljai magyar iskolások nyelvi tudata és attitűdje*. Kézirat. Doktori értekezés. Budapest, ELTE BTK.
- MATTHEIER, KLAUS J. 1980. *Pragmatik und Soziologie der Dialekte. Einführung in die kommunikative Dialektologie des Deutschen*. Heidelberg, Quelle und Meyer.
- PARAPATICS ANDREA 2016. Tények és tapasztalatok a dialektológiai ismeretek tanításáról. In: CZETTER IBOLYA–HAJBA RENÁTA–TÓTH PÉTER szerk., *VI. Dialektológiai Szimpozion*. Szombathely–Nyitra, Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ–Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar. 509–517.
- PRESINSZKY KÁROLY 2009. Nyelvi attitűdök vizsgálata nyitrai magyar egyetemisták körében. In: BORBÉLY ANNA–VANČONÉ KREMMER ILDIKÓ–HATTYÁR HELGA szerk., *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra, MTA Nyelvtudományi Intézet–Gramma Nyelvi Iroda–Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar. 241–248.

SÁNDOR ANNA 1998. Alsótagozatosok anyanyelvhasználata kisebbségi helyzetben. *Magyar Nyelv* 94: 351–355.

SÁNDOR ANNA 2009. A nyelvjárási attitűd vizsgálata a nyitrai magyar szakos egyetemisták körében. In: BORBÉLY ANNA–VANČONÉ KREMMER ILDIKÓ–HATTYÁR HELGA szerk., *Nyelvideológiák, attitűdök és sztereotípiák*. Budapest–Dunaszerdahely–Nyitra, MTA Nyelvtudományi Intézet–Gramma Nyelvi Iroda–Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kar. 231–239.

Changes in the Language Dialect Attitude of Hungarian Teachers in Sub-Carpathia, Based on the Results of Two Surveys (2008–2018)

The issue of non-common language variants must have a priority role in the process of native language education. The role of teachers, their opinion conveyed about languages, language variants, is especially important. In my study I present the partial results of a repeated questionnaire survey. In 2008 I asked 150 and in 2018 I asked 100 Hungarian teachers in Sub-Carpathia about their attitude towards different language variants. Based on the partial results of the repeated survey we can determine that in the past 10 years the opinion of the Hungarian teachers in Sub-Carpathia formed/admitted about language dialects changed in a positive direction. Despite this, in the detailed answers received supplementing the more positive statistical data the earlier views can still be felt: the language, language dialect awareness of a large part of the respondents can hardly be called resolute, confident.

Keywords: language dialect attitude, native language education, teacher, change

Dudics Lakatos Katalin

ORCID: 0000-0003-1354-4421

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász
dudicslakatos@gmail.com